

UZUN YO‘L (hikoya)

Rayxona Kamolova, JDPI talabasi
Ilmiy rahbar: Nodira Soatova, JDPI dotsenti, f.f. n

Quyosh ufqqa sekin bosh qo‘ymoqda. Ikki chetiga qator qilib daraxtlar ekilgan asfalt yo‘lga unsiz va rangsiz xazonlar to‘kilgan... Kuz fasli kirib keldi deguncha Lolaning kayfiyatida kishi anglab bo‘lmaydigan horg‘inlik va tushkunlik bir kayfiyat hamroh bo‘ladi. Umri tugab tuproq bilan oshno bo‘lishga shaylangan xazonlarni ohista bosib o‘tar ekan, uni armonli xayollar o‘z domiga tortadi. Qalbini o‘tmishni qo‘msash, sog‘inch bir tuyg‘u o‘rtadi...

Bahor... bahor nafasi gullarda, daraxtlarda, ko‘ngillarda go‘yo kurtak ochadi... Lolaning ilk muhabbatining shirin va totli tuyg‘usi xuddi bahordek, uning ko‘ngilida tarovatli va sokin jo‘sh ura boshlangandi o‘shanda.

Lola bugun o‘sha hisni xayolan qayta to‘ydi, barchasi ko‘z o‘ngida xuddi kechagidek qayta jonlandi. Maktabni tamomlagandan so‘ng xuddi dadasi orzu qilganidek huquqshunoslik fakultetiga qabul qilindi. O‘shanda o‘zidan ko‘proq dadasi quvongan edi. Chunki bu dadasining mehnati, tarbiyasi ta‘limi natijasi edida. To‘g‘ri, dadasi oddiy zahmatkash dehqon, tabiatan kamtar, kamsuqum bo‘lsada, lekin mutoalaga chiqqan gazetalarning har bir sonini o‘qib chiqar, barcha o‘zbek otalari singari o‘z istiqbolini farzandining kelajagida ko‘rishni orzu qilardi. Shu umidida ota qizining sudya bo‘lishini xohlar, unga shu kasb to‘g‘risida juda ko‘p ibratli hikoyatu rivoyatlarni aytar, bular esa yosh Lolaning vujudida oliy hakamlik kasbga nihoyatda muhabbat uyg‘onar edi. Beg‘ubor orzular palak yozdi. Lola institutga qabul qilindi. Bu quvonchli xabarni aytgani kelgan Lola, hovlining bir chetida cho‘nqayib o‘tirgan qorachadan kelgan qotma chayir gavdali, engiga chit ko‘ylak ustiga qora nimcha kiyib olgan onasiga, bir qator qilib ekilgan kartoshkani chopiq qilayotgan kichik jussali, yoz bo‘lishiga qaramay enggiga qora kitel kiyib olgan Erkin aka ko‘z tushdi va bir dam ularga mehrla qarab turdi. Erkin aka qo‘liga ketmon tutganча ariq ichiga tushib olgan ketmonga to‘ldiribgina namiqqan tuproqni oladida kartoshka pushtasiga tashlaydi, oyog‘iga anchayin kattalik qiladigan etik bilan pushtaga tashlangan tuproqni bosib qo‘yadi. Onasi esa xayol surganча uning ishini kuzatib turar ekan asta o‘rnidan turar ekan, ko‘zlari quvonchdan portlagan, yuzlari lov lov yonib turgan qizini ko‘rdi yu, hamasini tushindi. Ha ularni baxtiyorligini cheki yo‘q edi, bir umrlik orzulari amalga oshgan ota ona qizlarini uzoq duo qilishdi ajin bosgan yuzlariga qo‘llarini qo‘tarib.

Lola darsdan bo‘sh vaqtlarini kutubxonada o‘tkazar, huquqshunoslikka oid kitoblar o‘qishi bilan birga badiiy asarlar mutoalasiga ham oshno bo‘lardi. Kunlardan birida O‘tkir Hoshimovning “Uzun kechalar” kitobini berilib mutolaa qilib o‘tirgan Lola yoniga qorachadan kelgan, uzun bo‘yli, keng yelkali, qora, qalin qoshlari o‘ziga yarashib turadigan yigit kelib o‘tirganini sezmay qoldi.

- Yaxshi asar yosh yozuvchining armonli muhabbati yoritib berilgan, deya so‘z qotdi yigit.

- O‘qiganmisiz?

- Albatta. Muhabbatning “armonli” yakun topishiga yosh yozuvchining balki o‘zi sababchidir?

- Yo‘q mening fikrimcha Marat to‘g‘ri yo‘l tutdi. Hilola uning dardiga malham bo‘lolmas unga bir umrlik yo‘ldosh bo‘lishi amri mahol edi. Chunki Hilola istagandanda ko‘proq e‘tibor talab qilardi. Qallda sevgi shu bilan birgalikda sadoqat asosiysi bir-birlarini tushuna olishi zarur. Yozuvchining umr yo‘ldoshi bo‘lish uning dardiga, ma’suliyatiga ham bir umrlik yo‘ldosh bo‘lishidir. Bu notanish yigitning bu qadar hayajon bilan nimanidir tushuntirishga tirishishidan Lola o‘ng‘aysizlik holatiga tushdi. Anglishilmovchilik bir tunda balki deganday yelkasini uchirib qo‘ydi. So‘ng tanishib olishdi Xurshid shu fakultetning 3-bosqich talabasi ekan.

“Men sizni bilaman Lola taniyman har doim ortingizdan kuzataman faqat siz menga e‘tibor qilmaysiz”. Lola nima deb javob berishni bilmas faqat xayolida savollar aylanardi uni kuzatib yurish bu yigitga nega kerak bo‘ldi ekan? Ismimni ham biladi? Xurshid bu qizni ancha buyon kuzatib yurar institutda ham uni ko‘rib qolsa qizarib ko‘ngildagilarni Lolaga aytish uchun esa qulay fursat va jasorat zarur edi. Endi uning yelkasidan tog‘ ag‘darilgandek bo‘ldi. Kutubxonadan chiqishgach Xurshid Lolani xonasigacha kuzatib qo‘yadigan bo‘ldi suhbatlashib ketishdi. Institut bog‘idan o‘tisharkan bahorning ilk nurlaridan joniga orom kirgan dov-daraxtlarning gullari asta-sekin to‘kilib yerga oppoq poyonoz yozgandek bo‘lardi. Bu tarovat shovqin suronli shoxona o‘zgacha bir fayz ulashar edi.

- Bilasizmi? Sizning kechagi asar haqidagi fikrlaringiz ham to‘g‘ri lekin Hilola Maratni tushunishi bilan birgalikda Marat ham Hilolani tushunishi kerak. Qizning oilada erka o‘sgan farzand bo‘lganligi ham asarda ta’kidlab o‘tilgan. U ham barcha ayollar singari suyuksizining e‘tiborli bo‘lishini. Ko‘p vaqtini o‘zi bilan birga o‘tkazishini istaydi, lekin... Xurshid Lolaning gaplarini diqqat bilan tinglaydi. So‘ng xayolchan ohangda lekin jilmayib qo‘yardi. Hali hech kim eng buyuk faylasuf olimlar ham ayol kishini anglay olgan emas, balki shu qadar mushkuldurki imkonsiz balki bu shu qadar osondir bu bilan anglay olmasmiz.

- Balki, shu ko‘yi ikkovlari ham jim ketishdi. Lola yuragida o‘ziga notanish bo‘lgan bir hisni tuydi. To‘g‘ri, bu tuyg‘u unga begona, ammo yoqimli, shirin orzu qilish ila qalbini larzaga soladi. Oradan ancha vaqt o‘tdi. Bahor o‘z o‘rnini yozga bo‘shatdi. O‘tgan har bir kun, har bir on yurakdagi sevgi atalmish saroyga bir g‘isht qo‘yib bordi. Har bir fursat shavqli, o‘zgacha tarovatli chunki, Lolaning yonida uni sevuvchi, qadrllovchi, boshqalardan qizg‘onib o‘ziniki bo‘lishini quloqlariga shivirlab ta’kidlovchi Xurshid akasi yonida. Sevgi fasllarning eng navbahori, gullarning iforlisi, kuylar ichra orombaxsh bir navo,eng pokiza tuyg‘u, balki insonlar hamma narsadan manfaat axtarar lekin sevgi sof bo‘ladi go‘yoki qalbning bir javharidir. Muhabbat ko‘ngilda tog‘dan to‘lqinlanib, viqor bilan oqayotgan suvdek tiniq bo‘ladi, mavjlanadi. Yerga sokin tun cho‘mgan. Ular institut bog‘idagi o‘z skameyklarida o‘tirgancha anchagacha suhbatlashishdi. Lola Xurshidning yonida bo‘lgan vaqtlari butun dunyo bir taraf-u u bir taraf. Bugun ham xar xon galgidek anchagacha suhbatlashib o‘tirishdi. Lolaning xayoliga bu kungacha hech kelmagan fikr keldi, u Xurshidning keng, tog‘dek salobatli yelkasiga boshini qo‘yishini xohlar bu fikr xayoliga kelganda o‘zi ham qizarib ketardi. Xurshid uning yonida o‘tirgancha allanimalarni gapirar, Lola eshitmasdi. Keyin... bu ilk “jasorat”dan

ikkisi ham anglashilmovchilik holatiga keldi. Lola bu qaynoq bag'irdan istamas shu onlar uzoq cho'zilishini butun umrga teng bo'lishini xohlardi. Lola bugun o'ziga shu qadar qadrdon bo'lib qolgan bu yigitni o'ziga qanchalik kerak ekanligini, yana bir karra his etdi. Bu sevgi endi uning hayotining mazmuniga aylanib ulgurgan. Bu quyuuq qoshlar, ehtirosli so'zlar, hamma hammasi uning uchun atalgan. Muhabbat yurakka otilgan bir o'q singari uni yulib olish ilojsiz edi. Shu ko'yi sevgining ham bir yili o'tdi, balki shu vaqtlar ikkisining ham hayotidagi eng shirin eng baxtli onlari bo'lgandir, muhabbatning oltinga teng eng musaffo damlari. Xurshid bu yil bitiruvchi talaba, endi u Lolaga hayotini u bilan bog'lashini aytadi. Ikkisi ham baxtli kelajak haqida shirin xayollar qilar edi. Ularning ko'p farzandlari bo'ladi. Xurshid to'ng'ich qiziga Shaydo deb ism qo'yishini aytdi va bu "senga ham ma'qulmi" degandek qaradi. Lola qizorindi. Xurshid Lolaga termilib turarkan:

- qizlarning ismlari jismiga mos tushadi degan gapni kim aytgan bo'lsa ham topib aytgan ekan. Sizning bu so'zlarga qizarinib ketishingiz ham lola gulining qizilligidandir to'g'rimi?

- Bo'lsa bordir, Lola boshini ko'tarib ma'noli qarab oldi. -Menga ma'qul. Lekin bir kunda bir, ondayoq hamma-hammasi ertak bo'lganligi isbot bo'ldi. Nahotki, shuncha o'tgan vaqt aytilgan shuncha so'zlar, berilgan va'dalar ikkisining baxtli kelajagi haqidagi orzular puch xayol bo'lsa. Lola darsdan chiqqandan so'ng oldiga Xurshidning qadrdon do'sti Anvar keldi. Xijolatli alfozda gap boshladi. Lola Anvarning birgina so'zini eshitdi, qolganini eshitishga na mador qoldi na kuch.

- Lola meni kechiring, bu gaplarni sizga aytmoqchi emasdim. To'g'ri sizlar bir-birlaringizni sevasizlar, qattiq bog'lanib qolgansizlar Xurshidning ham sizdan kechishi qiyin bo'lyapti lekin unga ishonib yurishingiz foydasiz deb o'ylayman. Chunki Xurshid fотиha qilindi.

- Nima? Jinnimi bu gapirgan gapini o'zi eshityaptimi? Lola yig'lamoqdan beri bo'lib.

- Hazillashyapsizmi? Shunday degancha Xurshidlarning xonasiga qarab yugurdi. Xurshid deraza oldidagi stolda tashqariga termulgancha sigareta tutatar, ko'zlari atrofga ma'nosiz, g'amgin boqardi. Lola bilgan, ishongan butun hayotini tasavvur qilgan shumi? Nahotki shu bo'lsa? U avval ham chekardimi? Ko'zlari oldin ham dunyoga befarq va ma'yus boqardimi? Lola beixtiyor Xurshidning yoniga keldi. Jodu ko'zlarida yosh qalqidi. Yaqin kelib Xurshidning bejo ko'zlariga savol ma'nosida tikildi. Xurshid ichki sezgi ila hammasini tushundi "demak xabar topibdi". U Lolaning birorta savoliga javob berolmadi, jim turaverdi, ojiz edi.

"Shumi sevgi, tog'dan mavjlanib oqayotgan suvdek tiniq sevgi shumi? Bu bir vaqtlar bu muhabbat yuragini yondirardi. Eng yoqimli kuy bo'lib taraldi qulog'ida. Sevgi... eng yoqimli kuy... eng shirin sado... fasllarning navbahori... eng pokiza tuyg'u... eng sof tuyg'u emish. Hammasi yolg'on, hammasi puch xayol faqat men ahmoq ishondim bariga ishondim. Nahotki... Javobsiz savollar yuragini o'rtadi. Endi nima qiladi? Qanday chidaydi? Hayotining mazmuniga aylangan bu – tuyg'u edi endi uni umrbod tark etsa.

"Doim yoningda bo'laman degan yigitni izlasa ham topolmasa? Sog'inganda ko'rolmasa? Shumi sevgi? Inson har narsani unutadi, lekin ba'zilar shunday holatga

solib qo'yarkanki, har chan harakat qilma unutmaysan, yuragingdan yulib otolmaysan. Yo'l bo'yi yig'lab keldi. O'sha bog' o'sha skameyka yonidan o'tdi. Barcha shirin xotiralar shu bog' bilan bog'liqku? Lola endi hech qachon bu yerda hayajonga to'lmaydi, yonidan o'tganda ham eski xotiralar azob berishi, qalbini tirnashi mumkin. Bir vaqtlar Xurshid "bizning sevgimiz shu qadar buyukki, tarixda qolishga arziydi Lola, degandi. Endichi...Tarixda qoladigan sevgini kimga almashtirdi? Nimaga almashtirdi?..."

Inson hamma narsaga qodir. Odam zotining eng katta baxti – ko'nika bilish. Lola ko'nikdi. To'g'ri, oson bo'lmadi, ammo nachora? Hayotiga ma'no bag'ishlovchi yana qayta quvonch hadya etuvchi insonni uchratdi. Baxtiyor unga juda mehribon, hayotida, o'tayotgan umridan mamnun, ishdan charchab kelganda farzandlarining shirin kulgusi ila ovunadi, beg'ubor bolaning xushchaqchaq, shodon kulgusi insonning barcha g'amlarini aritadi. Aslida bu gaplarni allaqachon yodidan chiqarib yuborgan. Baxtiyor hayotiga kelishi bilan yomon xotiralarni yel kabi uchirib yuborgandi. Lolaning yuragida Xurshidga nisbatan nafrat qolgandi, sevgi emas. Lekin... Bugun bir oycha oldin ajrashish uchun sudga ariza tashlagan yoshgina oila keldi, ne ko'z bilan qarasanki u Xurshid edi. Ha o'sha uning ilk sof armonli muhabbati. Lola yangi hayotga qadam tashlaganidan so'ng sevgan ko'ngliga yagona yo'l topa olgan, butun umrini, borlig'ini bag'ishlagan, faqat baxtli kunlarini xayol qilgan suyuklisining o'rniga hayotini boshqa bir inson bilan bog'lagandan so'ng ilk muhabbatdan qolgan armonli xotiralarni xayollarida butunlay o'chirib tashlashga harakat qila boshlardi.

Bahorda bir gul kabi qalbida o'sa boshlagan bu gulni hamma narsadan barcha yomonlikdan ehtiyot qilgan, pok saqlagan, ammo kun kelganda birdan so'lib qalbiga sovuq bo'ronli qishni boshlab kelgan muhabbat edi. Ehtimol, bu hayot haqiqatidir.